

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОТЕЗУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИORGANIZATIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF FINANCING
PROSTHETICS: PROBLEMS AND PROSPECTS

Стаття присвячена висвітленню особливостей та проблемних питань організації й нормативно-правового забезпечення фінансування медичної послуги протезування, а також формування рекомендацій щодо її вдосконалення.

Автором статті наголошується, що через воєнні дії на території України, щодня чимало українців зазнають важких поранень, що призводять до ампутації різних частин тіла. Для забезпечення здорового, продуктивного, незалежного, гідного та повноцінного життя таких осіб в соціумі, перед державою постає нагальний обов'язок забезпечити організаційно-правові заходи щодо забезпечення належне фінансування протезування. Отже, з давніх часів і до сьогодні протези призначені для заміни частини тіла, що могла бути відсутньою при народженні, або бути втраченою внаслідок нещасного випадку чи ампутації (під час лікування раку, діабету або важкої інфекції). У статті вказується, що законодавцем визначено доволі широке коло осіб, які наділені правом на отримання протезно-ортопедичних виробів безоплатно або на пільгових умовах на підставі індивідуальної програми допоміжні засоби реабілітації, в тому числі й протезні вироби за наявності відповідного медичного висновку. Особливу увагу у статті приділено висвітленню організації та нормативного забезпечення порядку фінансування протезування. Зокрема, встановлено, що особа, яка потребує отримання цієї медичної послуги має зібрати необхідний пакет документів і звернутись до органів соціального захисту населення чи центрів надання адміністративних послуг. Надалі вказаний суб'єкт має надати всю необхідну інформацію про підприємства, які здійснюють протезування. Після обрання одного із них, особа звертається до підприємства з відповідною заявою та отримує вказану медичну послугу.

Акцентовано увагу на тому, що на сьогодні існує низка проблем, які свідчать про недостатність фінансування та бюрократичні перепони в його здійсненні протезування. Запропоновано збільшити бюджетне фінансування таким чином, щоб забезпечити безперебійну поставку розхідних матеріалів та комплектуючих деталей для протезування, створення достатньої кількості реабілітаційних центрів з професійними реабілітологами. Крім того, доцільним буде змінити існуюче законодавство в цій сфері та передбачити можливість отримання довідки про обставини травми від уповноважених суб'єктів, що не змінюють місце своєї дислокації.

Ключові слова: організаційно-правові засади, фінансування, протезування, особи з інвалідністю, медична послуга.

The article is devoted to highlighting the peculiarities and problematic issues of the organization and legal support of financing the medical service of prosthetics, as well as the formation of recommendations for its improvement.

The author emphasizes that due to the military actions on the territory of Ukraine, every day many Ukrainians report serious injuries that lead to the amputation of various body parts. In order to ensure a healthy, productive, independent, dignified and fulfilling life of such persons in society, the state has an obligation to implement measures aimed at creating conditions for integration into society, in particular, to ensure adequate financing of prosthetics.

It has been established that from ancient times until today, prostheses are intended to replace a part of the body that may have been missing at birth, or may have been lost due to an accident or amputation (during the treatment of cancer, diabetes or severe infection). The article indicates that the legislator has defined a fairly wide range of persons who are entitled to receive prosthetic and orthopedic products free of charge or on preferential terms on the basis of an individual program of auxiliary means of rehabilitation, including prosthetic products in the presence of an appropriate medical opinion.

Special attention is paid in the article to the coverage of the organization and regulatory support of the procedure for financing prosthetics. In particular, it has been established that a person who needs to receive this medical service must collect the necessary package of documents and contact the social protection authorities or centers for the provision of administrative services. In the future, the specified subject must provide all necessary information about enterprises that provide prosthetics. After choosing one of them, the person applies to the enterprise with a corresponding application and receives the relevant researched medical service.

Attention is focused on the fact that today there are a number of problems that indicate insufficient funding and bureaucratic obstacles in the implementation of prosthetics. It is proposed to increase budget funding in such a way as to ensure uninterrupted supply of consumables and components for prosthetics, creation of a sufficient number of rehabilitation centers with professional rehabilitators. In addition, changes should be made to the existing legislation and provide for the possibility of obtaining a certificate on the circumstances of the injury from authorized subjects who do not change their place of deployment.

Key words: organizational and legal principles, financing, prosthetics, persons with disabilities, medical service.

УДК 351.773
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.33.15>

Ломакін А.М.

аспірант кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Інститут публічної служби та управління
Національного університету
«Одеська політехніка»

Постановка проблеми. Повномасштабні військові дії значним чином негативно вплинули на цивільних осіб, які проживають на прифронтових територіях. Через постійні ракетні та

авіаудари, а також використання боєприпасів для ураження живої сили, щодня чимало українців зазнають важких поранень, що призводять до ампутації різних частин тіла. Попри

значні травми, громадяни прагнуть жити здоровим, продуктивним і гідним життям та брати участь у освіті, ринку праці та соціальному житті. Особливе значення у цьому процесі відіграє протезування, яке надає змогу зменшити потребу в офіційній медичній допомозі, допоміжних службах, довгостроковому догляді та піклуванні. Без доступу до протезів чи ортезів люди, що їх потребують, часто виключаються, ізольовані та замкнені в бідність, що збільшує тягар захворюваності та інвалідності.

Наведене обумовлює обов'язок для держави здійснити заходи, що спрямовані на створення для осіб, які залишилися без певних частин тіла, умов для інтеграції у суспільство, зокрема, забезпечити належне фінансування протезування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження окремих аспектів механізму публічного управління у сфері надання медичних послуг досліджувалась такими науковцями як: С.В. Антонов, О.М. Берназ-Лукавецька, С.Б. Булеца, В.Д. Волков, А.А. Герц, Р.А. Майданик, Т.Я. Оверко, О.О. Прасов, С.Г. Стеценко, О.В. Чехун та ін. Разом з тим, праці наведених вчених більшою мірою були присвячені загальним засадам управління медичними послугами, тоді як введення в Україні воєнного стану обумовлює необхідність дослідження надання та фінансування окремих медичних послуг, які набули поширення в умовах воєнного стану. Серед них на особливу увагу заслуговує протезування.

Метою статті є висвітлення особливостей і проблемних питань організаційно-правового забезпечення фінансування медичної послуги протезування, а також формування рекомендацій щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Протезування – це медико-технічна дисципліна, що займається питаннями компенсації відсутньої або лікуванням порушеної функції органів опори і руху за допомогою спеціальних механічних пристроїв – протезів. Протезування, що є суміжною дисципліною між медициною і технікою, тісно пов'язане з ортопедією, травматологією і відновлювальною хірургією. Хоча протезування як окрема дисципліна відокремилась у XIX столітті, відомості про нього трапляються ще у стародавні часи [6, с. 10].

Так, нещодавно було виявлено 3000-річну мумію з протезним великим пальцем на нозі. Дерев'яний носок був ретельно підігнаний до ноги жінки з ремінцями для кріплення, розробленими для комфорту. Майстерність була надзвичайною; палець міг навіть зігнути.

Ще до відкриття пальця на нозі протезування було відомо як давня технологія. Заміна частин тіла згадується в класичній літературі багатьох культур. Міфічний грецький герой Пелопс, випадково проковтнутий богами, носив плече зі слонової кістки після його реконструкції. Геродот згадує воїнів з дерев'яними ногами, а також є приклади з Азії та Риму.

У Франції і Швейцарії з кінця п'ятнадцятого по дев'ятнадцяте століття створювали різноманітні кінцівки, розроблені на замовлення. Виготовлені з поєднання дерева, металу, шкіри та інших матеріалів, деякі з цих конструкцій були справді фантастичними. Керовані тросами, шестернями, кривошипамі та пружинами, ці кінцівки можна було обертати та згинати. Були протези пальців, зроблені для захоплення предметів. Кінцівки були не зовсім практичними, оскільки ними потрібно було керувати іншою рукою, але вони мали своє застосування. Наприклад, руку можна стиснути навколо ручки чи виделки. Були також доступні гнучкі підпружинені ніжки. Тепер змінні кінцівки можуть бути виготовлені з найсучасніших матеріалів і розроблені спеціально для різних застосувань [8].

Таким чином, з давніх часів і до сьогодні протези призначені для заміни частини тіла, що могла бути відсутньою при народженні, або бути втраченою внаслідок нещасного випадку чи ампутації (під час лікування раку, діабету або важкої інфекції).

На сьогодні, виділяють такі основні види протезування:

- анатомічне – виготовлення штучних кінцівок – протезів рук і ніг, зубів, очей, носа, молочних залоз і ін; у тому числі:
 - ендопротезування – імплантація штучних матеріалів (судин, суглобів) у внутрішнє середовище організму;
 - екзопротезування – це протези, що закріплюються зовні.
 - ектопротезування – це косметичні протези, що закріплюються зовні та виконані з різноманітних матеріалів і покликані відновити зовнішній вигляд втраченої частини тіла. Ектопротези не виконують функції імітованого органу.
- протезування зубів – на даний момент поділяють на такі види як: мікропротезування, знімне протезування і незнімне протезування, «протезування на імплантатах», бюгельне протезування, мостовидне протезування, умовно-знімне протезування.

Окрім того, у більш широкому сенсі протезами вважаються пристрої, які можуть бути включені в більш широку категорію медичних виробів: лікувальне протезування – ортези

(ортопедичні вироби) – корсети, взуття, бандажі та ін. Окремим видом протезування є виготовлення слухових апаратів [6, с. 10].

Значимість протезування для інтеграції особи з відсутніми частинами тіла в суспільство, обумовило перед державами та міжнародною спільнотою загалом, необхідність сформувати організаційно-правові механізми протезування, в тому числі й щодо фінансування. У Конвенції про права людей з інвалідністю від 13 грудня 2006 року зазначено, що «держави-члени несуть відповідальність за вжиття ефективних заходів для забезпечення особистої мобільності для максимально можливої незалежності людей з інвалідністю. Вони також несуть відповідну відповідальність за сприяння та забезпечення наявності та доступу до засобів пересування, пристроїв і допоміжних технологій, включаючи протези та ортези» [2]. З 2006 року більше ніж 170 країн ратифікували Конвенцію про права людини з інвалідністю і, отже, зобов'язані забезпечити доступ до доступних високоякісних допоміжних товарів, включаючи протези та ортези. Не є винятком й наша держава.

Стаття 1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» визначено, що «особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [4]. З метою практичної реалізації даної норми, у ст. 38 цього акту визначено, що «особам з інвалідністю і дітям з інвалідністю серед іншого також надаються безоплатно або на пільгових умовах на підставі індивідуальної програми допоміжні засоби реабілітації, в тому числі й протезні вироби за наявності відповідного медичного висновку» [4].

З цією метою положеннями ст. 26 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» визначено, що «держава гарантує розробку, виробництво допоміжних засобів реабілітації та забезпечення ними осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю для соціальної адаптації, полегшення умов праці і побуту, спілкування осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, поширює інформацію про таку продукцію. При цьому, допоміжними засобами реабілітації є будь-які зовнішні вироби (включаючи пристрої, обладнання, прилади чи програмне забезпечення), спеціально виготовлені або загальнодоступні, основною метою яких є підтримка або поліпшення функціонування та незалежності особи та сприяння її добробуту. Безкоштовне забезпечення допоміж-

ними засобами реабілітації осіб з інвалідністю, послуги післягарантійного ремонту, грошова допомога для оплати вартості виданих виробів та наданих послуг шляхом безготівкового перерахунку коштів, а також перелік допоміжних засобів реабілітації та порядок забезпечення ними осіб з інвалідністю здійснюються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України» [5].

Порядок забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані такі засоби, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 321, визначає доволі широке коло осіб, які наділені правом на безкоштовне отримання протезно-ортопедичних виробів, серед них: «особи з інвалідністю, діти з інвалідністю, особи похилого віку, жінки, дівчата після мастектомії, секторальної резекції молочної залози, квадрантектomieї та з порушеннями розвитку молочних залоз, діти з порушеннями опорно-рухового апарату, особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції й деяких інших осіб та їх соціальний захист», військовослужбовці та особи, які входили до складу добровольчого формування територіальної громади, та захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, та відсічі військової агресії РФ, а також мирні громадяни, які у період воєнного стану в Україні проживали безпосередньо в районах та у період проведення воєнних (бойових) дій або районах, що піддавалися бомбардуванням, авіаударам та іншим збройним нападам, за умови, що такими особами не вчинено кримінальних правопорушень» [3].

Як повідомляється на офіційному сайті Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю, «на сьогодні державою витрачаються кошти на протезування у розмірі, що є достатнім для придбання сучасного та функціонального протеза. Бюджетом на 2023 рік заплановано 2,8 млрд грн на допоміжні засоби реабілітації та 356 млн грн на протезування виробами підвищеної функціональності» [7]. При цьому, як відзначено в повідомленні, «протезування військового залежить від його функціональних можливостей та підвиду протеза. Це може бути від 20 тисяч грн (протез гомілки 1 мобільності) до 220 тисяч грн (протез стегна модульного типу з чотириланковим колінним вузлом

та вкладкою із силіконової композиції четвертої мобільності – тобто найвищої якості. Окрім того, для учасників бойових дій гранична ціна може бути збільшена втричі» [7].

Що стосується безпосередньо організаційного механізму фінансування протезування, то як вбачається із положень вище зазначеної Постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 321, для отримання протезу «особа з інвалідністю або її законний представник мають звернутись до органів соціального захисту населення чи центрів надання адміністративних послуг за місцем реєстрації / задекларованим місцем проживання чи перебування із відповідною заявою. Також останню можна подати дистанційно через Електронний кабінет особи з інвалідністю, або через Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія»» [3].

До заяви також необхідно додати: «паспорт громадянина України, висновок МСЕК про встановлення інвалідності для осіб з інвалідністю, індивідуальну програму лікування, копію ідентифікаційного коду, оригінал довідки з місця роботи, служби або навчання особи з інвалідністю, дитини з інвалідністю, іншої особи (для осіб, які працюють, служать, навчаються) – для забезпечення протезами верхніх та нижніх кінцівок, ортопедичним взуттям, активними кріслами колісними, посвідчення, яке підтверджує право особи на пільги» [3].

Учасники бойових дій, постраждали додатково мають подати наступні документи: «рішення ВЛК чи висновок ЛКК (для учасників бойових дій, постраждалих, яким не встановлено інвалідність); довідку органу внутрішніх справ про притягнення до кримінальної відповідальності, відсутність (наявність) судимості або обмежень, передбачених кримінально-процесуальним законодавством, висновок експерта за результатами судово-медичної експертизи, документ, що підтверджує відомості про зареєстроване (задеклароване) місце проживання (перебування) особи безпосередньо в районах та у період проведення воєнних (бойових) дій або в районах, що піддавалися бомбардуванням, авіаударам та іншим збройним нападам, витяг з наказу командира військової частини (начальника територіального підрозділу) або довідку про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва), видану командиром військової частини (начальником територіального підрозділу), або копію іншого документа з відомостями про участь в антитерористичній операції, або стримування збройної агресії рф, довідку з місця роботи, довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи» [3]. Перелік документів, які необхідні

для здійснення безоплатного протезування, є чималий, що вказує на бюрократію державного апарату, що на нашу думку, є недопустимим, адже створює чимало проблем на практиці.

Зокрема, як свідчить аналіз відкритих інформаційних джерел, чимало учасників бойових дій, які стримуючи збройну агресію рф втратили кінцівки не можуть швидко отримати довідку про обставини поранення, яка є необхідним документом для надання цієї медичної послуги. Вказана довідка видається військовою частиною, в якій особа отримала поранення. Однак, з огляду на триваючу війну, військові частини є пересувними, а тому неординарними є випадки, коли військовослужбовці взагалі не знають, де саме знаходиться їхня частина на момент звернення за довідкою для протезування.

Допоки триває воєнний стан, на жаль, вказана проблемна ситуація не буде вирішена, однак, вважаємо, що для отримання копії такої довідки доцільно звертатись до Центру комплектації і соціальної підтримки, який безпосередньо мобілізував особу та залучав її до військової служби. В даних органах публічної влади зазвичай наявна інформація, яка підтверджує факт поранення під час захисту України від російської агресії. У разі відмови або відсутності інформації слід звертатись до Генерального штабу. Після отримання усіх необхідних документів орган соціального захисту населення (ЦНАП) зобов'язаний ознайомити особу або її законного представника щодо процесу здійснення протезування та надати відповідні інформаційні матеріали разом із переліком підприємств з їхніми контактними даними.

Як вбачається із положень ст. 26 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «протезно-ортопедичні підприємства здійснюють розробку, виробництво, реалізацію допоміжних засобів реабілітації, медичних виробів, що компенсують чи відновлюють порушені або втрачені функції організму, а також надають послуги з обслуговування і ремонту зазначеної продукції. Останні користуються режимом найбільшого сприяння, що полягає у наданні пільг з оподаткування, виділенні земельних ділянок і виробничих приміщень, які перебувають у державній або комунальній власності, у визначеному законом порядку» [5]. Подібні положення відображено в ст. 41 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [4].

На сьогодні в Україні діє 50 центрів протезування, 40 з них працюють для потреб військовослужбовців. інші – виготовляють ортези (зокрема дитячі).

Після обрання підприємства, на якому особа бажає здійснити протезування, остання безпосередньо або через свого представника має звернутись до такої установи з відповідною заявою

Первинне та складне протезування й ортезування осіб із порушеннями опорно-рухового апарату проводиться в стаціонарних (реабілітаційних) відділеннях первинного та складного протезування й ортезування підприємств, клініці УкрНДІпротезування, закладах охорони здоров'я відповідно до індивідуального реабілітаційного плану чи індивідуальної програми реабілітації, висновку ЛКК (ВЛК) шляхом підбору виготовлення та налаштування, освоєння допоміжних засобів реабілітації, виготовлених за індивідуальним замовленням, та адаптації до них [3].

За останні роки профільні підприємства, що здійснюють протезування, значно підвищили свій інтелектуальний та матеріально-технічний рівень: за цей час лікарі отримали достатню практику щодо встановлення різних протезів. Наведене є аргументом для багатьох осіб, які потребують протезування, робити його в нашій державі, адже будь-який, навіть найсучасніший протез, потрібно обслуговувати та періодично змінювати, а в Україні це зробити значно простіше, не втрачаючи при цьому якості.

На сьогодні проблемним питанням діяльності підприємств, що здійснюють протезування, є велика кількість поранених та відсутність достатньої кількості розхідних матеріалів та комплектуючих деталей для протезування, реабілітаційних центрів та професійних реабілітологів, які забезпечують підготовку до протезування та постпротезувальний період. Наприклад, лише «у центрі реабілітації на Львівщині лікуються майже дві сотні поранених військових, які чекають на протези. При цьому, черга є дуже великою та повільно просувається не лише через бюрократичні проблеми, а й через відсутність окремих комплектуючих для протезів. Саме тому, особи з інвалідністю переймаються, що їх будуть змушені виписати без протеза через брак фінансування. Кошти на повний цикл реабілітації має забезпечити Міністерство соціальної політики. За словами директора реабілітаційного центру Г. Дунаса, приблизний кошторис на реабілітацію одного пацієнта – 1100 гривень на день. Остаточна сума залежить від того, скільки місяців він проведе у закладі, однак поки що Центр не отримав відповідного фінансування» [1].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши всі вище зазначені положення можна зробити висновок, що Україна як соціальна держава, для якої найголовнішою цінністю є життя та

здоров'я людини, сформувала організаційно-правові засади фінансування протезування та визначила, що для переважної більшості громадян, які потребують цієї медичної послуги – вона є безкоштовною. Разом з тим, на сьогодні існує низка проблем, які свідчать про недостатність фінансування та бюрократичні перепони в його здійсненні. Останнє видається недопустимим, особливо по відношенню до громадян, які буквально віддали частину себе для захисту незалежності та територіальної цілісності нашої держави.

Для вирішення вказаних проблем, на нашу думку, слід збільшити бюджетне фінансування таким чином, щоб можна було забезпечити безперебійну поставку розхідних матеріалів і комплектуючих деталей для протезування, створення достатньої кількості реабілітаційних центрів з професійними реабілітологами. Окрім того, слід внести зміни до існуючої Постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 321, в якій передбачити можливість отримання довідки про обставини травми не лише від командира військової частини (начальника територіального підрозділу), а й інших уповноважених суб'єктів, які не змінюють місце своєї дислокації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довідка для протезування: військовослужбовці розповіли, чому не можуть її отримати. URL: <https://suspilne.media/382019-dovidka-dla-protezuвання-vijskovosluzbovciv-rozpovili-comu-ne-mozut-ii-otrimati/>
2. Конвенція про права людей з інвалідністю від 13 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
3. Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані такі засоби : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2012 р. № 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF#Text>
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252.
5. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2–3. Ст. 36.
6. Протезування та штучні органи: Конспект лекцій : навч. посіб. для студ. спеціальності 163 «Біомедична інженерія» / І. Ю. Худецький, Ю. В. Антонова-Рафі, Г. В. Мельник, Є. В. Сніцар. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 184 с.
7. Сталеві кінцівки: як військовим повертають ноги і руки, втрачені на війні з Росією. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63004666>
8. History of Prosthetics. URL: <https://www.premierprosthetic.com/02/history-of-prosthetics/>